

SEBASTIAN BOȚIC

Posesia

O scurtă istorie intelectuală

Cu prefață de VALERIU STOICA

Editura
Hamangiu
2025

VIII.9. DCFR

VIII.9.1. Noțiune

DCFR oferă următoarea definiție:

„Art. VIII. – 1:205: Posesia.

(1) Posesia, când poartă asupra bunurilor, înseamnă a avea controlul fizic direct sau indirect asupra acelor bunuri.

(2) Controlul fizic direct este controlul fizic care este exercitat de posesor personal sau prin intermediul unui agent al posesiei^[1] care exercită un astfel de control în numele posesorului (posesie directă).

(3) Controlul fizic indirect este controlul fizic care se exercită prin intermediul unei alte persoane, un posesor cu drepturi limitate^[2] (posesie indirectă)”^[3].

Primul lucru care reiese cu puterea evidenței din definiția propusă de DCFR este definirea exclusivă a posesiei ca stăpânire materială. Așadar, *corpus-ul*, elementul vizibil și tangibil al posesiei, prezent în toate sistemele de drept europene, este cel care dă coloratura ideii de posesie. De asemenea, art. VIII. – 1:205 DCFR permite exercitarea controlului fizic prin mijlocirea altei persoane, organizând astfel diferite paliere de exercitare, corespunzătoare celor trei tipuri de posesori.

Al doilea lucru care irumpe cu vizibilă putere este absența oricărei referințe la elementul psihologic, ceea ce arată că omogenizarea sistemelor europene întreprinsă de părinții DCFR tinde să abandoneze în totalitate paradigma Savigny și să se ralieze hotărâtor la viziunea lui Jhering. Influența germană se dovedește, iată, precumpănitoare față de cea franceză.

[1] În original, *possession-agent*.

[2] În original, *limited-right-possessor*.

[3] Study Group on a European Civil Code (SGECC), Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition*, (editori: C. Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke), Sellier, München, 2009. Va fi citat *infra* simplu ca DCFR.

În fine, al treilea aspect care poate fi la fel de ușor decelat în definiția posesiei o reprezintă obiectul asupra căruia poartă. Din formularea art. VIII. – 1:205 (1) DCFR reiese că posesia poate avea ca obiect și drepturi, doar că acest *ius possessionis* nu face obiectul Schiței pentru un cadru comun de referință european.

VIII.9.2. Tipurile de posesori

Următoarele trei articole ce tratează direct instituția posesiei privesc, în principiu, tot atâtea profiluri de posesori pe care DCFR înțelege să-i găzduiască. Pentru buna lor tratare sinoptică se impune, așadar, redarea cursivă a textelor incidente.

„VIII. – 1:206: Posesia proprietarului-posesor^[1].

Un „proprietar-posesor” este o persoană care exercită controlul fizic direct sau indirect asupra bunurilor cu intenția de a face acest lucru ca, sau ca și cum ar fi, proprietar.

VIII. – 1:207: Posesia posesorului cu drepturi limitate.

(1) Un „posesor cu drepturi limitate” este persoana care exercită controlul fizic asupra bunurilor fie:

(a) cu intenția de a face acest lucru în propriul său interes și în temeiul unui raport juridic specific cu proprietarul-posesor care îi conferă dreptul de a posedea bunurile; sau

(b) cu intenția de a face acest lucru la ordinul proprietarului-posesor și în temeiul unei relații contractuale specifice cu acesta care îi conferă dreptul de a reține bunurile până când toate obligațiile sau costurile au fost îndeplinite sau achitate de către proprietarul-posesor.

(2) Un posesor cu drepturi limitate poate avea controlul fizic direct sau indirect asupra bunurilor.

VIII. – 1:208: Posesie printr-un agent al posesiei.

(1) Un „agent al posesiei” este o persoană:

(a) care exercită controlul fizic direct asupra bunurilor în numele unui proprietar-posesor sau al unui posesor cu drepturi limitate,

^[1] În original, *owner-possessor*.

fără intenția și raportul juridic specific prevăzute la VIII. – 1:207 (Posesia posesorului cu drepturi limitate) alin. (1); și

(b) căruia proprietarul-posesor sau posesorul cu drepturi limitate îi poate da instrucțiuni obligatorii cu privire la utilizarea bunurilor în interesul proprietarului-posesor sau al posesorului cu drepturi limitate.

(2) Un agent al posesiei poate fi: (a) un salariat al proprietarului-posesor sau al posesorului cu drepturi limitate sau o persoană care exercită o funcție similară; sau

(b) o persoană căreia i se acordă controlul fizic asupra bunurilor de către proprietarul-posesor sau posesorul cu drepturi limitate din rațiuni practice.

(3) Poate fi agent al posesiei și acea persoană care se află incidental în situația de a exercita efectiv controlul fizic direct asupra bunurilor pentru un proprietar-posesor sau un posesor cu drepturi limitate”^[1].

VIII.9.2.1. Proprietarul-posesor

Definiția oferită de art. VIII. – 1:206 reprezintă o aglutinare a celor două tipuri de posesie uzitate de sistemele europene naționale. Astfel, posesia exercitată de proprietar este văzută întotdeauna ca o putere consacrată de lege. Ea poate îmbrăca haina unui drept real de sine stătător, precum se întâmplă în peisajul juridic al țărilor aflate sub influența de tip *common law*. Aici posesia este doar unul dintre cele 5 drepturi care alcătuiesc „mănunchiul de drepturi”^[2] ale proprietarului, alături de dreptul de control, de excludere, de a se bucura și, finalmente, dreptul de dispoziție.

Dimpotrivă, în alte sisteme de drept, cum este bunăoară cel autohton, posesia proprietarului este văzută ca un *element de drept*, artificiu care permite ca aceasta să poată supraviețui în interiorul dreptului de proprietate fără ca ultimul să facă implozie, întrucât un drept este în această viziune o unitate ireductibilă, el nepermițând

[1] DCFR, pp. 423-424.

[2] Formula arhicunoscută este „Bundle of rights”, sintagmă construită prin analogie cu mănunchiul de paie, fiecare pai reprezentând un drept individual al proprietarului.

alte drepturi în interiorul său. Pentru a reuși acest lucru, *corpus*-ul posesorului este absorbit în totalitate în *animus*, cerința pentru această putere consacrată legal fiind aceea de a realiza o stăpânire intelectuală a bunului.

Se observă că părinții DCFR înlocuiesc formula consacrată „ca un proprietar” cu cea „ca, sau ca și cum ar fi”, cu efectul că vor conferi aceeași poziție juridică atât proprietarului, cât și posesorului clasic. Or, această aglutinare reprezintă după noi cea mai severă ruptură cu tradiția stabilită de Jhering, lucru pe care nici sistemele care subscriu paradigmei Savigny nu ar fi cutezat să facă.

Am văzut^[1] că pentru Jhering, într-o frumoasă interpretare hegeliană, posesia este realizarea obiectivă a proprietății, fiind în fapt ceea ce proprietatea este în drept. Miza ei a fost mereu reîntregirea în proprietate, pentru că separarea acestor două stări este un incident excepțional, datorat unui accident. Ambele trebuie să aibă formele lor de protecție, întrucât ambele sunt utile societății. A oferi aceeași poziție proprietarului și posesorului reprezintă, în plan ideatic, anihilarea completă a subtilului argument propus de Jhering și, ca efect, anularea funcțiilor posesiei.

Așadar, proprietarul-posesor în lumina DCFR poate fi proprietarul, hoțul, tâlharul, dobânditorul de bună-credință și uzucapantul. Ceea ce contează acum, în antiteză cu definiția posesiei din art. VIII. – 1:205 unde lipsea cu desăvârșire, este prezența unui *animus domini*. Toți cei de mai sus respectă acest criteriu, sub rezerva celor amintite anterior.

VIII.9.2.2. Posesorul cu drepturi limitate

Din modul în care acest tip de posesie este definit, putem extrage câteva coordonate esențiale. Prima ar fi aceea după care posesorul cu drepturi limitate există atât timp cât a stabilit un raport juridic cu proprietarul-posesor. Atât art. VIII. – 1:207 (1a), cât și (1b) stipulează condiția legăturii juridice, în absența căreia statutul său ar glisa fie

^[1] Problema a fost tratată în secțiunea VII.4.4., unde este redat *in extenso* pasajul reamintit acum.

către proprietarul-posesor, fie ar deveni un simplu agent al posesiunii.

A doua observație ține de intenția cu care posesorul cu drepturi limitate se orientează către bun. Este evident că acesta nu are un *animus domini*, concluzie ce rezultă din chiar prima sa condiție de existență: el știe că ține pentru cel cu care se află într-un raport juridic. Cu toate acestea, o anumită intenție se poate întrezări printre rândurile art. VIII. – 1:207. De exemplu, (1a) vorbește despre „intenția de a face acest lucru în propriul său interes”, ceea ce presupune un *animus utendi (in propria cura)*. Această reprezentare psihologică se deosebește de *animus possidendi* clasic, deoarece posesorul cu drepturi limitate nu se comportă ca un proprietar, știind că proprietarul este copărtașul său în raportul lor juridic, și nici nu dorește să țină bunul pentru el, ci doar să-l folosească în limitele prevăzute de acel raport.

Sfera posesorului cu drepturi limitate circumscris de art. VIII. – 1:207 (1a) DCFR include, așadar, titularul dezmembrămintelor dreptului de proprietate, gajistul, locatorul etc. Se observă cu ușurință că acest tip de posesor este identificabil în unele sisteme de drept^[1] ce conțin figura detentorului fie ca posesor veritabil, în situația dezmembrămintelor ce sunt susceptibile de posesie, fie ca detentor în celelalte.

Dimpotrivă, posesorul din art. VIII. – 1:207 (1b) nu are nici măcar acest tip de intenție, ci el doar reține bunul până la îndeplinirea creanței sale. Vorbim, așadar, de un *animus retinendi* care nu permite folosirea în interes propriu, ci presupune doar puterea de a opri predarea bunului către proprietarul-posesor până la momentul plății. Sfera posesorului din (1b) cuprinde în esență efigia depozitarului și a celorlalte persoane cărora legea le conferă dreptul de retenție,

[1] Alte sisteme de drept, cum este cel francez sau belgian, deși acceptă poziția detentorului, consideră posesia dezmembrămintelor o cvasi-posesie. În dreptul național și aceasta este văzută ca o posesie genuină, însă calificată prin obiectul ei.

precum vânzătorul până la plata prețului în sistemele de transfer consensuale^[1].

Trebuie precizat însă că ambele tipuri de *animus*, dacă le proiectăm pe pânza sistemelor care operează cu distincția *drepturi reale – drepturi personale*, vor desena contururile unor drepturi personale. Acest lucru se explică prin faptul că posesorul cu drepturi limitate nu-și exercită puterile direct asupra bunului, ci prin mijlocirea îngăduinței proprietarului-posesor.

VIII.9.2.3. Agentul posesiei

In corpore alieno este principiul care ar descrie cel mai bine situația agentului posesiunii, proprietarul-posesor și posesorul cu drepturi limitate ajungând să posedă bunul prin corpul agentului. Cel din urmă nu are niciun fel de *animus possidendi*, el doar ținând bunul pentru altul.

Articolul VIII. – 1:208 DCFR mai cere însă, pe lângă absența intenției, ca agentul posesiei să nu se afle într-un raport juridic asemănător celui stabilit de posesorul cu drepturi limitate. Din lectura textului rezultă că agentul fie nu are un astfel de raport, fie o legătură juridică există, însă ea nu este specifică. Este dificil de sesizat ce anume aveau în gând redactorii DCFR prin instituirea sintagmei „raport juridic specific”, dar o interpretare plauzibilă ar putea fi aceea după care relația contractuală să nu aibă ca obiect chiar bunul posedat.

În sfera agenților posesiei intră, așadar, prepușii și salariații proprietarului posesor sau orice persoană care a stabilit legături asemănătoare și care, pentru îndeplinirea sarcinilor care le-au fost trasate, trebuie să fie în controlul fizic cu bunul.

Pentru tipul de agent al posesiei prevăzut la art. VIII. – 1:208 (2b), criteriul demarcației este și mai lax. Aici poate să intre oricine ține bunul temporar din rațiuni de dificultate practică, dar vremelnică, ale

[1] Doar sistemele consensuale de transfer al proprietății permit ca după încheierea contractului translativ proprietatea să se mute în absența predării posesiei, ceea ce face ca vechiul proprietar să devină instantaneu detentor precar. Trebuie însă repede amintit că nu toate sistemele consensuale îngăduie un drept de retenție în această ipostază.

posesorului. Este situația celui care, însoțind un prieten într-o plimbare, îi ține acestuia servieta cât timp respectivul își reînnoadă șireturile.

În fine, ultima tipologie descrisă la art. VIII. – 1:208 (3) se referă la o persoană care se află incidental în situația de a exercita efectiv controlul fizic direct, ceea ce o demarcă de agentul posesiei de la (2b), căruia doar i se acordă controlul. Prin urmare, în această situație sunt permise anumite acte materiale care pot apărea *prima facie* ca făcute de un veritabil posesor, însă ele sunt lipsite de intenția de a poseda. Aici ar putea intra gășitorul unui bun care îl duce la prima secție de poliție, exercitând astfel controlul asupra lui.

VIII.9.3. Natura *corpus*-ului

Redactorii DCFR definesc elementul *corpus* sub forma controlului fizic. El poate fi direct, atunci când unul dintre cele trei tipuri de posesori îl exercită nemijlocit, sau poate fi indirect, când el este exercitat prin intermediul altei persoane, care poate fi un posesor cu drepturi limitate sau un agent al posesiei. Trebuie notat că exercitarea posesiei în formă indirectă este refuzată agentului posesiei, din rațiuni logice evidente. Se observă astfel că părinții DCFR permit arhitecturi complexe pentru posesie, de exemplu situația unui lanț posesor cu trei verigi, un proprietar-posesor exercitând controlul indirect printr-un posesor cu drepturi limitate care, la rândul său, exercită tot un control indirect printr-un agent al posesiei. Aici doar ultimul are un *corpus* direct asupra bunului.

Se impune o remarcă asupra terminologiei folosite. Pe de o parte, există categoria posesorilor care „au” controlul fizic, cum este cazul proprietarului-posesor și al posesorului cu drepturi limitate, dar nu al agentului posesiei. Dimpotrivă, „exercitarea” controlului fizic le este permisă tuturor posesorilor. Credem că rațiunea acestei distincții se găsește în sentimentul de „îndreptățire” pe care primele două tipuri de posesori îl revendică, precum și în posibilitatea posesiei indirecte. Cu toate acestea, nu se poate să nu observăm că această înțelegere a *corpus*-ului îl face să se apropie nepermis de

mult de mecanisme specifice drepturilor, care într-adevăr „sunt” și se „exercită”, iar nu a faptelor, care doar se petrec.

VIII.9.4. Posesia continuă

Articolul VIII. – 4:101 alin. (1) DCFR instituie dobândirea proprietății prin uzucapiune. Condițiile pentru ca prescripția achizitivă să opereze sunt 4 la număr, anume calitatea de proprietar-posesor, posesia continuă, termenul uzucapiunii (10 ani pentru posesia de bună-credință, 30 pentru cea de *mala fide*) și dobândirea posesiei să nu se fi făcut printr-un act ilegal (furt).

În ceea ce privește posesia continuă, redactorii DCFR nu oferă o definiție propriu-zisă, însă ea se poate extrage în negativ din condiționările impuse. Astfel, art. VIII. – 4:103 alin. (1) precizează că „pierderea involuntară a posesiei nu exclude posesia continuă [...] cu condiția ca posesia să fie recuperată în termen de un an sau o acțiune care duce la o astfel de recuperare să fie instituită în termen de un an”.

Prin urmare, posesia continuă presupune exercitarea controlului fizic asupra bunului și ea încetează în principiu la un an de la pierderea lui, fie de către proprietarul-posesor care exercită controlul direct, fie de către posesorul cu drepturi limitate sau de către agentul posesiunii în ipoteza posesiei indirecte. Cu toate acestea, posesia rămâne continuă peste termenul de 1 an și până la executarea obligației de predare în baza hotărârii rămase definitive prin care s-a admis cererea proprietarului-posesor, cu condiția ca acțiunea posesorie să fie introdusă în termen de un an.

Redactorii DCFR nu lasă însă să se înțeleagă dacă momentul de la care curge termenul de 1 an este unul obiectiv, anume cel al depunerii, sau unul subiectiv, recte data de la care proprietarul-posesor a știut de pierderea involuntară. Este important de notat că termenul survenit între pierderea posesiei și recuperarea ei intră în calculul prescripției achizitive, ceea ce înseamnă că posesorul este considerat retrospectiv ca având o posesie continuă în interim.

Continuitatea reprezintă, așadar, criteriul utilității posesiei în viața DCFR. Celelalte vicii prezente în unele sisteme europene, așa

cum am văzut, precum clandestinitatea, violența sau echivocul nu mai sunt reținute aici. În schimb, art. VIII. – 4:103 alin. (2) DCFR preia prezumția utilității, firește doar în coordonata continuității, precizând că „în cazul în care proprietarul-posesor se află în posesia bunurilor la începutul și la sfârșitul perioadei, există prezumția de posesie continuă pentru întreaga perioadă”.

Caracterul prezumției de continuitate poate fi, așadar, caracterizat ca o prezumție mixtă relativă, întrucât presupune un rudiment de probă, posesorul fiind ținut să arate că a exercitat *corpus-ul* la intervalele normale în raport cu bunul la momentul intrării în posesie și la cel în care a uzat de dreptul său potestativ de invocare a uzuca-piunii. Efectul acestei prezumții este că persoana care-i face opoziție, de regulă proprietarul, va trebui să arate întreruperea posesiei adversarului său în intervalul dintre cele două momente, cezură care nu poate fi însă cea prevăzută în art. VIII. – 4:103 alin. (1) DCFR.

VIII.9.5. Protecția posesiei. Remedii

Redactorii DCFR oferă posesorului trei remedii în cazul depose-dării sale, sub forma unor drepturi distincte: dreptul la autoajuto-rare, dreptul la recuperarea bunului și dreptul la protecția posesiei. Pentru ca acestea să se nască însă, este nevoie ca deposedarea să fie ilegală.

„VIII. – 6:201: Definiția deposedării ilegale și tulburarea posesiei. O persoană care privează posesorul de posesie sau interferează cu acea posesie acționează «în mod ilegal» [...], dacă persoana acționează fără consimțământul posesorului și deposedarea sau tulburarea nu este permisă de lege”^[1].

Reiese din această definiție că deposedarea are caracter ilicit atunci când nu este permisă de lege, indiferent dacă aceasta este civilă, administrativă sau penală, sau când se desfășoară fără consim-țământul posesorului. Datorită construcției pe trei paliere pe care am văzut că DCFR a forjat-o, ne este greu să decelăm care consimțăm-

^[1] DCFR, p. 441.

mânt trebuie nesocotit în cazul posesiei indirecte (al proprietarului-posesor sau al posesorului cu drepturi limitate) ca să fim în prezența unei depozedări ilegale. Dacă însă posesorul cu drepturi limitate este chiar cel care face depozedarea, atunci devine clar că lipsa de consimțământ a proprietarului-posesor este cea care va antrena incidența art. VIII. – 6:201.

În legătură cu această ipoteză, se mai poate observa că ea nu presupune acte materiale, întrucât bunul se află deja la posesorul cu drepturi limitate, însă necesită o intervertire a elementului psihologic, din *animus utendi* sau *retinenti* în *animus domini*. În ciuda celor spuse acum, această ipoteză rămâne mai degrabă o excepție, depozedarea privind în majoritatea covârșitoare a cazurilor acte materiale, adeseori chiar violente.

VIII.9.5.1. Autoajutorarea^[1]

Acest remediu are ca scop evitarea situației în care posesorul este redus la stadiul unui simplu spectator al depozedării sale. Redactorii DCFR oferă, așadar, o alternativă la remedii acțiunii judiciare, dar sub rezerva ca redobândirea posesiei să fie promptă și proporțională [art. VIII. – 6:202 alin. (2)^[2]].

Sfera persoanelor îndreptățite la autoajutorare este neobișnuit de largă, art. VIII. – 6:202 alin. (1) DCFR precizând că „posesorul sau terțul” pot să se ajute împotriva uzurpatorului care îl depozedează pe posesor de bunurile sale sau care, în orice alt mod, interferează cu posesia acestuia. Autoajutorarea este permisă chiar dacă aceste acte nu s-au produs încă, dar sunt iminente. Așadar, fiecare dintre cei trei posesori poate să acționeze, imediat și proporțional cu gravitatea depozedării, dar chiar un terț care asistă la această depozedare poate interveni în ajutorul posesorului. Apreciem că poziția sa juridică este de asimilat, întrucât este evident că el nu se ajută pe sine (nefiind vorba de o autoajutorare), ci dă ajutorul său altuia.

^[1] Art. VIII. – 6:202 DCFR reprezintă sediul materiei. În original, remediu este definit ca „self-help”.

^[2] DCFR, p. 441.